

โปรแกรมการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวก
สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
Development program for Spirituality as a teacher by Positive Psychology
of Preservice teachers, Dhonburi Rajabhat University

วาสนี จิรสิริ

Wasinee Jirasiri

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

Faculty of Education, Dhonburi Rajabhat University, Thailand

E-mail: wasinee.j@dru.ac.th

Retrieved September 14, 2022; Revised October 31, 2022; Accepted November 2, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – experiment research) เพื่อศึกษาระดับจิตวิญญาณความเป็นครู และการสร้างโปรแกรมเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ ที่ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) และการสุ่มกลุ่มจำแนกกลุ่ม (Random assignment) โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู และนำข้อมูลที่ได้มาสร้างโปรแกรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวก ด้วยหลักการ PERMA Model การวิจัยระยะที่ 2 การนำโปรแกรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูมาใช้กับกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และทำการทดสอบความแตกต่างของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู ระหว่างก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติทดสอบ t-test

ผลการวิจัยพบว่าระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีอยู่ในระดับสูงมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 18.67 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 18.60 และหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มตัวอย่างมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t\text{-test}=3.102$)

คำสำคัญ: โปรแกรมการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู; จิตวิญญาณความเป็นครู; จิตวิทยาเชิงบวก; นักศึกษาวิชาชีพครู

Abstract

The objectives of this quasi-experiment research were to study the spirituality level of teachers and to develop a teacher spirituality development program through positive psychology for preservice teachers at Dhonburi Rajabhat University. The sample was fourth-year preservice teachers, Faculty of Education, obtained by purposive sampling and then randomly assigned to be divided into an experimental group and a control group. For the methodology, this research was divided into 2 phases: Phase 1 was a study of related documents and various research related to the spirituality of teachers to develop a questionnaire on the spirituality of teachers of preservice teachers. Later, data obtained were used to develop the teacher spirituality development program through positive psychology (PERMA Model). Phase 2 was to apply the program to the development of the teacher spirituality in the sample group. The instrument used in the first phase was the questionnaire on the spirituality of teachers. The instrument used in the second phase was the teacher spirituality development program through positive psychology. Data were analyzed using statistics to find the mean and standard deviation as well as a t-test to test the differences in the spirituality of teachers of the preservice teachers between the pre-experimental period and post-experimental period.

The major findings preservice teachers at the Faculty of Education, Dhonburi Rajabhat University had a very high level of spirituality of teachers (Mean = 18.67 and S.D. = 18.60). After participating in the developed teacher spirituality development program through positive psychology, it was found that the spirituality of teachers of the sample was higher than before with a statistical significance level of .05 (t-test=3.102)

Keywords: Development program for spirituality as a teacher; Spirituality; Positive psychology; Preservice teacher

บทนำ

ปัจจุบันปัญหาทางการศึกษาเป็นปัญหาที่เป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องของผู้สอน คุณภาพของครูเป็นสิ่งสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ หากครูมีความรัก เสียสละ ศรัทธาในวิชาชีพของตนเองแล้วนั้น ก็จะทำให้คุณภาพของการสอนเป็นไปได้ด้วยดีเช่นกัน เด็กนักเรียนก็จะเป็นบุคคลที่ได้รับการพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ เต็มโตสมวัย ส่งเสริม สนับสนุนในทิศทางที่ควรจะได้รับ หากแต่ในปัจจุบันนี้มีคนจำนวนหนึ่งที่เข้ามาสู่กระบวนการผลิตครูด้วยความไม่เต็มใจ จนถึงกระบวนการปฏิบัติการในการเป็นครู ไม่มีความรัก ความศรัทธาในความเป็นครูอย่างแท้จริง อาจเรียกได้ว่าเป็นปัญหาในการขาดจิตวิญญาณครูนั่นเอง (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์แห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) จากยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้กำหนดให้

มีการปรับปรุงระบบการผลิตและพัฒนาครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาในทุกกระดับและประเภทการศึกษา เพื่อให้ได้ครุดี มีความรู้ทักษะ และความสามารถในการจัดการเรียนการสอน และมีจิตวิญญาณของความเป็นครู สามารถพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

ครูที่มีจิตวิญญาณจะไม่มี ความประพุดติที่เสื่อมเสีย และนำมาซึ่งการไม่มีคุณภาพทางการศึกษาของลูกศิษย์ ซึ่ง Pajak and Blaise (1989, อ้างถึงใน ภาวัต ตั้งเพชรเดโช, 2556) กล่าวว่า จิตวิญญาณครูจะทำให้ครูประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และครูที่มีจิตวิญญาณมักมีความเป็นมิตร ดูแลเอาใจใส่ เข้าใจ ยอมรับ และอดทนต่อนักเรียนของตน ประกอบกับอาชีพครูถือว่าเป็นอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม และมีส่วนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคมได้ ผลักดันให้บุคลากรในวิชาชีพครูสามารถพัฒนามิติทางจิตวิญญาณให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์พร้อมในการช่วยเหลือผู้อื่นได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า จิตวิญญาณในบริบทงานด้านการศึกษา คือ จิตวิญญาณของความเป็นครูนั่นเอง จากการวิจัยเรื่อง ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง, 2554) พบว่า ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การเกิดสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูขึ้นภายในตัวบุคคล แสดงให้เห็นถึงความหมายของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งประกอบด้วยการที่บุคคลมีความตระหนักรู้ในความเป็นครู ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา บทบาทของครูได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เห็นได้จากการกำหนดบทบาท หน้าที่ และความประพฤติปฏิบัติตนของผู้ที่ประกอบวิชาชีพครู ให้สอดคล้องกับจรรยาบรรณวิชาชีพครูตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2550 (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2554) และสำหรับผู้ที่ จะปฏิบัติหน้าที่ครุรวมถึงนักศึกษาวิชาชีพครู สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเป็นกรอบนโยบายในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2554 - 2561) ว่าด้วยกระบวนการผลิตและพัฒนาครูให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นให้มีการคัดสรรผู้ที่ จะปฏิบัติหน้าที่ครูให้มีคุณภาพมากขึ้น ให้คัดกรองผู้ที่มีจิตวิญญาณครู เป็นคนดี คนเก่ง อยากรับผิดชอบ เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาและปฏิรูปการศึกษา หน่วยงานผลิตครูจึงให้ความสำคัญต่อการคัดเลือกและพัฒนาคุณภาพของครูยุคใหม่ โดยผ่านกระบวนการบ่มเพาะตามหลักสูตรการผลิตบัณฑิตครู โดยให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้มีโอกาสในการเรียนรู้ ประสบการณ์และพัฒนาความเป็นครูจากสถาบันการศึกษาและสถานศึกษาเพื่อปลูกฝังความตระหนักและเห็นคุณค่าของวิชาชีพครู อันจะนำไปสู่การเป็นครูที่มีทั้งความรู้และมีจิตวิญญาณความเป็นครู ที่ผ่านมาการปฏิบัติหน้าที่ครูของผู้ประกอบวิชาชีพครูยังประสบกับปัญหา นอกจากนี้รุ่งนภา จิตโรจนรักษ์ (2558) จากสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ได้สำรวจความคิดเห็นครูสอนดีจำนวน 210 คน โดยกลุ่มตัวอย่างกระจายใน 4 ภูมิภาคของประเทศ เพื่อสอบถามถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการทำหน้าที่ครูและแนวทางการส่งเสริมครูให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งพบว่าปัญหาสำคัญที่กลายเป็นอุปสรรคของการทำหน้าที่ครู ข้อหนึ่งคือ ครูรุ่นใหม่ขาดจิตวิญญาณ ขณะที่ครูรุ่นเก่าไม่ปรับตัว จำนวน 16.49% นอกจากงานวิจัยดังกล่าวแล้ว คุณภาพของการผลิตบัณฑิตต้องผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต สังคมและประเทศชาติก็มีความสำคัญซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่ หลักสูตรกระบวนการเรียนการสอน ครูผู้สอน กิจกรรมนอกหลักสูตร สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย และสิ่งสนับสนุนวิชาการด้านอื่น ๆ เพราะการผลิตบัณฑิตให้เป็นครูนั้น บัณฑิตจะต้องเป็นครูมืออาชีพ มีอาชีพในการสอนนักเรียนเกี่ยวกับวิชาความรู้ หลักการคิดการอ่าน

รวมถึงการปฏิบัติและแนวทางในการทำงาน โดยวิธีในการสอนจะแตกต่างกันออกไปโดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ ความสามารถและเป้าหมายของนักเรียนแต่ละคนปัจจุบันบุคคลที่จะทำอาชีพนี้จะต้องได้ไปประกอบวิชาชีพครูด้วย ดังนั้นการที่สถาบันทางการศึกษาที่จะผลิตบัณฑิตทางการศึกษาจะต้องคำนึงถึงพันธกิจที่สำคัญที่สุดของ สถาบันอุดมศึกษาคือการผลิตบัณฑิตให้ผู้เรียนมีความรู้ในวิชาการและวิชาชีพมีคุณลักษณะตามหลักสูตรที่กำหนด เมื่อสถาบันการศึกษาต้องดำเนินงานตามพันธกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ได้รับการจัดตั้ง ขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 โดยมีเอกลักษณ์ที่สำคัญของมหาวิทยาลัย คือ การผลิต และพัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษา (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2565) ในส่วนของคณะครุศาสตร์ มีการจัดการ เรียนการสอนที่เน้นในการผลิตครูโดยมีปรัชญาของคณะครุศาสตร์คือ ผลิตครูดี รอบรู้ในศาสตร์ ภูมิใจรักในความ เป็นครู และวิสัยทัศน์ คือ การเป็นองค์กรในการผลิตครูให้มีความเป็นครูมืออาชีพ และพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษา เพื่อ ให้มีคุณภาพระดับสากล (คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2565) ทั้งนี้ในการพัฒนาจิตวิญญาณของ ความเป็นครูควรต้องคำนึงถึงความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อการทำงานของตนให้ประสบผลสำเร็จ โดยจะมี แนวทางและวิธีการในการสร้างความสำเร็จในหน้าที่การงานที่แตกต่างกันไป จากการสอนนักศึกษาหลักสูตร ครุศาสตร์บัณฑิต พบว่า การจัดการเรียนการสอนของนักศึกษาในปัจจุบันยังไม่แสดงให้เห็นถึงความตระหนักในการ เรียนการสอนมากนัก โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ของความเป็นครู บุคลิกภาพของครู รวมไปถึงเทคนิค การสอน ประกอบกับผลจากการนิเทศนักศึกษาที่ฝึกสอนในสถานศึกษาต่าง ๆ พบว่าครูที่เลี้ยงและผู้ใช้บัณฑิตได้ให้ ข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษาในด้านบุคลิกภาพและเทคนิคการสอนที่ หลากหลาย (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, การสัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2563)

จิตวิทยาเชิงบวกเป็นแนวคิดที่มองว่า บุคคลมีจุดแข็ง มีเป้าหมายในชีวิต มองคนอื่นดี อยากทำความดี และพัฒนาตนเองจากไม่ดีไปสู่ดี รู้จักตระหนักในตนเองมากขึ้น มีเป้าหมายในตนเองที่ชัดเจน จิตวิทยาเชิงบวกเน้น การนำจุดแข็งของมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลาง ปรับวิธีการคิดให้เป็นบวก ศาสตราจารย์มาร์ติน เซลิกันแมน (Martin Seligman) ได้พัฒนาแนวคิด P.E.R.M.A. ที่เป็นแนวคิดในการพัฒนาความสุข (Happiness) และสุขภาวะ (Well-being) สามารถสรุปได้ดังนี้ Positive Emotion: P สภาวะของอารมณ์ที่ดี Engagement: E ความผูกพันในการทำ กิจกรรม Relationships : R ความสัมพันธ์ที่ดี Meaning: M การรู้สึกว่ามีชีวิตมีความหมาย และ Accomplishment: A คือการบรรลุถึงเป้าหมาย (Martin E.P. Seligman, 2018)

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาและพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้เกิดขึ้นในกลุ่ม อาชีพครู ซึ่งนักศึกษาวิชาชีพครูนั้นในอนาคตก็จัดว่าเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่สำคัญยิ่ง และจะเป็นผู้ที่มีบทบาท สำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กในประเทศต่อไป บุคคลที่จะเข้ามาเรียนครูนั้นควรคัดเลือกคนที่มีความ รัก และศรัทธาในอาชีพครู มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะเรียนครูตั้งแต่เริ่ม ในขณะที่เดียวกันก็ควรมีการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ เกี่ยวกับวิชาชีพครูในเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง เพราะจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูได้ นั้นเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ธนบุรีเพื่อศึกษา

2. เพื่อสร้างโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยวิถีจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – experiment research) ประกอบด้วยการศึกษา 2 ระยะ ผู้วิจัยขอเสนอการดำเนินการวิจัยโดยแบ่งตามการศึกษาในแต่ละระยะตามขั้นตอน ดังนี้

1. การวิจัยระยะที่ 1

การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู และนำข้อมูลจริงที่ได้มาสร้างโปรแกรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวก

1.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 1 ผู้วิจัยศึกษาความหมาย และองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อสร้างแบบสอบถามจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 คือ แบบสอบถามจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู การสร้างแบบสอบถามจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู เป็นการประเมินสภาพจริงของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเองจากการสังเคราะห์งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีจำนวนทั้งสิ้น 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1.2.1 การปฏิบัติตนตามหน้าที่ครู หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ มีการอบรมสั่งสอนทั้งด้านวิชาการ และคุณธรรม มีความรักในวิชาชีพ คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของลูกศิษย์ และการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี รวมถึงการให้ความรู้และเวลาด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนหรือคำนึงถึงความสะดวกสบายของตนเองเป็นหลัก ความเสียสละในบุคคลที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูสังเกตได้จาก การอุทิศเวลา การทุ่มเททำงานโดยไม่หวังผลตอบแทน

1.2.2 การปฏิบัติต่อศิษย์ หมายถึง การปฏิบัติงานอย่างเที่ยงธรรม ชอบด้วยเหตุผล ไม่ลำเอียง เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ความยุติธรรมในบุคคลที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูสังเกตได้จากการให้ความเสมอภาคต่อบุคคลโดยไม่คำนึงถึงอามิสสินจ้าง และความชอบพอส่วนตัว

1.2.3 ความเชื่อมั่นในศักยภาพมนุษย์ หมายถึง ความเชื่อมั่น ศรัทธาในความเป็นมนุษย์ เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีพื้นฐานการเป็นคนดี เข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล และเชื่อว่าทุกคนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้

1.3 การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

1.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

1.3.2 การวิเคราะห์ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

1.3.3 สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1.3.3.1 วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence)

1.3.3.2 การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

2. การวิจัยระยะที่ 2

การสร้างและศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูมาสร้างโปรแกรม โดยอยู่ภายใต้แนวคิดหลัก คือทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก คือ PERMA Model

2.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาระดับจิตวิญญาณความเป็นครู และการสร้างโปรแกรมเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี โดยมีรูปแบบการทดลองแบบ Non-Equivalent control group, pre-test post-tests design (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2540) ดังมีแบบแผนการวิจัยดังนี้

E-Group	O ₁ E	X	O ₂ E
C-Group	O ₁ C		O ₂ E
E-Group	แทน	กลุ่มทดลอง (Experimental group)	
C-Group	แทน	กลุ่มควบคุม (Control group)	
X	แทน	การจัดกระทำตามโปรแกรมทดลอง (Treatment)	
O ₁	แทน	การวัดผลก่อนการทดลอง (Pre-test Observation)	
O ₂	แทน	การวัดผลหลังการทดลอง (Post-tests Observation)	

2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.2.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี จำนวน 315 คน

2.2.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี จำนวน 55 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling)

2.2.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการเฉพาะนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ในรูปแบบออนไลน์โดยใช้ Platform ที่เหมาะสม ได้แก่ Google Meet, Line เป็นต้น

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูในครั้งนี้ ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 1 ซึ่งโปรแกรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูเป็นการวิจัยระยะที่ 2 ผู้วิจัยทำการสร้างและศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูมาสร้างโปรแกรม โดยอยู่ภายใต้แนวคิดหลัก คือทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก คือ PERMA Model ของ Martin Seligman มีรายละเอียดเบื้องต้น ดังนี้

P.E.R.M.A. เป็นแนวคิดในการพัฒนาความสุข (Happiness) และสุขภาวะ (Well-being) โดย Martin Seligman มาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการสร้างโปรแกรมการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู (สุदारัตน์ ตันตวิวัฒน์, 2560, หน้า 278 – 290) โดยมีองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ คือ

1. สภาวะของอารมณ์ที่ดี (Positive Emotion) เป็นความรู้สึกและอารมณ์ ที่มีผลดีต่อบุคคล เช่น ความสุข ความเพลิดเพลิน ความตื่นตัว ความพอใจ ความภูมิใจ และความอัศจรรย์ใจ

2. ความผูกพันในการทำกิจกรรม (Engagement) เป็นความรู้สึกเพลิดเพลินกับการทำกิจกรรม จนกระทั่งลืมเวลาที่กำลังผ่านไป โดยกิจกรรมต้องใช้ทักษะความสามารถที่มีความท้าทาย แต่ยังเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ทำให้มีความปรารถนาที่แรงกล้าที่จะทำกิจกรรมนั้นให้บรรลุเป้าหมาย

3. ความสัมพันธ์ที่ดี (Relationships) เป็นความรู้สึกได้รับการยอมรับจากสังคมรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวกับอาชีพการงาน ครอบครัว คู่ชีวิต และความสัมพันธ์แบบอื่น ๆ

4. การรู้สึกว่ามีชีวิตมีความหมาย (Meaning) เป็นการค้นหาความหมายของชีวิตและการเรียนรู้ว่ามีอะไรที่ยิ่งใหญ่กว่าตนเพื่อช่วยให้พยายามทำตามเป้าหมาย

5. การบรรลุถึงเป้าหมาย (Accomplishment) เป็นการสร้างความสำเร็จและความเชี่ยวชาญให้บรรลุถึงเป้าหมายความต้องการที่ตั้งไว้อย่างเป็นรูปธรรม โดยผ่านกิจกรรม ได้แก่ การอภิปราย การสร้างบรรยากาศเชิงบวก การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน เป็นต้น

โดยใช้กิจกรรมแทรกกระหว่างการจัดการเรียนการสอนปกติ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู ในแต่ละองค์ประกอบ จำนวน 8 สัปดาห์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยติดต่อประสานงานและขอความร่วมมือจากคณบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการทำวิจัย

2. ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยการบูรณาการกับรายวิชาการฝึกปฏิบัติการวิชาชีพครูระหว่างเรียน 2 โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มทดลอง จากนั้นทำการชี้แจงการเข้าร่วมกลุ่มและขั้นตอนในการศึกษาวิจัย

3. ผู้วิจัยทำการวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาด้วยการใช้แบบสอบถามจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูก่อนดำเนินการทดลองกับนักศึกษาในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

4. นักศึกษาในกลุ่มทดลองได้เข้าร่วมโปรแกรมโปรแกรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวกส่วนนักศึกษากลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วม

5. ภายหลังจากสิ้นสุดการทดลอง ผู้วิจัยทำการวัดระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาอีกครั้งด้วยการใช้แบบสอบถามจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูกับนักศึกษาในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ของคะแนนจากแบบสอบถามจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

2. ทำการทดสอบความแตกต่างของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู ระหว่างก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติทดสอบ t-test

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่าระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี จำนวน 28 คน อยู่ในระดับสูงมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 18.67 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 18.60

ผลการวิจัยพบว่าหลังการเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยวิธีจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูกลุ่มตัวอย่างมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยวิธีจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี อยู่ในระดับสูงมาก สอดคล้องกับผลการศึกษาของสัจจิพรรณ ทรรพสุ (2560) โดยผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีจิตวิญญาณความเป็นครูในภาพรวมและในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก อีกทั้งงานวิจัยของดวงใจ ชนะสิทธิ์ (2558) ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนากระบวนการสอนด้านจิตพิสัยเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม สามารถสรุปว่านักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 มีจิตวิญญาณความเป็นครูอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของว่าที่ร้อยตรีภาวัต ตั้งเพชรเดโช (2556) ได้ทำการวิจัยจิตวิญญาณความเป็นครูกับความก้าวหน้าในอาชีพที่พยากรณ์ความทุ่มเทในการทำงานของครู โดยพบว่า ในหัวข้อดังกล่าวอยู่ในระดับสูง จะเห็นได้ว่าภาพรวมระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูนั้นอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด อาจสืบเนื่องจากกระบวนการในการหล่อหลอม การผลิตบัณฑิตของคณะครุศาสตร์ในแต่ละมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้นักศึกษาครูมีจิตวิญญาณความเป็นครูตามมาตรฐานวิชาชีพครูด้านความรู้และสมรรถนะในด้านความเป็นครูในการปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นครู (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2558) ประกอบกับจิตวิญญาณความเป็นครูโดยรวมนั้นมีทิศทางที่สอดคล้องกันกับความทุ่มเทในการทำงานของครู และจิตวิญญาณความเป็นครู ในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ ด้านความรักความเมตตาต่อศิษย์ ด้านความซื่อสัตย์และความก้าวหน้าในอาชีพ ด้านความก้าวหน้าในการพัฒนาตนเอง ด้านความก้าวหน้าในเงินเดือน ล้วนสามารถเป็นตัวทำนายความทุ่มเทในการทำงานของครูได้ถึงร้อยละ 52.60 (ภาวัต ตั้งเพชรเดโช, 2556)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าหลังการเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยวิธีจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากงานวิจัยของสัจจิพรรณ ทรรพสุ (2560, หน้า 1 - 10) ได้ทำการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อส่งเสริมความเป็นครูวิชาชีพของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พบว่าแนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูควรเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นครูเป็นลำดับต้น เน้นการสร้างความรู้ผ่านการปฏิบัติที่สอดคล้องกับทักษะศตวรรษที่ 21 และความเป็นครูวิชาชีพที่มีการรู้ทันถึงการเปลี่ยนแปลงในองค์ความรู้ การติดตามความก้าวหน้าในวิชาชีพครูซึ่งมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อส่งเสริมความเป็นครู

วิชาชีพประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก และ 12 ยุทธศาสตร์รอง ส่วนดวงใจ ชนะสิทธิ์ (2558, หน้า 93 - 100) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการสอนด้านจิตพิสัยเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พบว่าระดับพฤติกรรมการเรียนการสอนด้านจิตพิสัยในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และคะแนนหลังจากการใช้กระบวนการสอนด้านจิตพิสัยเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะกระบวนการจัดการเรียนการสอนของคณะครุศาสตร์ มุ่งเน้นที่จะผลิตบัณฑิตวิชาชีพครู การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับการเป็นครูและการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คณะครุศาสตร์โรงเรียนเครือข่ายวิชาชีพครูและนักศึกษาครูได้ให้ความสำคัญและร่วมกันพัฒนานักศึกษาให้มีความรู้และสมรรถนะเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพครูรวมทั้งตามบทบาทหน้าที่ภาระงานครู อีกทั้งสิ่งสำคัญคือครูต้นแบบที่นิสิตนักศึกษาสามารถนำไปเป็นตัวอย่างที่ดีได้ และจากผลการศึกษาโดยธรรมนันทิกา สว่างแจ้ง (2554, บทคัดย่อ) พบว่าขั้นตอนเพื่อนำไปสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางจิตและพฤติกรรมจากการทำงานในอาชีพครู สอดคล้องกับงานวิจัยของ Palmer (2003, อ้างถึงใน ธรรมนันทิกา สว่างแจ้ง, 2554, หน้า 4) ที่พบว่าผลที่เกิดจากการที่ครูมีจิตวิญญาณความเป็นครูส่งผลต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเพื่อนร่วมงาน กัญญา เอี่ยมพญา และคณะ (2563, หน้า 9 - 11) กล่าวว่า เงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่ง คือ อาจารย์ผู้สอนในสถาบันผลิตครูที่เรียกว่าครูของครูจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูในระดับสูง เพราะจะเป็นแบบอย่างให้กับนักศึกษาครูด้วยการสร้างแบบอย่างที่สามารถแสดงถึงความเป็นผู้มีจิตวิญญาณครู เพื่อให้นักศึกษาครูได้ยึดเป็นแบบอย่าง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านพฤติกรรมและเจตคติได้ ประสบการณ์ที่มีคุณค่าของครูที่มีจิตวิญญาณครูย่อมสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักศึกษาครู เพื่อยึดเป็นแบบอย่างและพัฒนาตนเอง มีความมุ่งมั่นที่จะเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณจะเห็นได้ว่าโปรแกรมการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาจากการศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูมาบูรณาการร่วมกับจิตวิทยาเชิงบวกจึงสามารถพัฒนาในประเด็นดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่องโปรแกรมการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีนั้น เป็นการบูรณาการขององค์ความรู้ในประเด็นการสร้างจิตวิญญาณสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู และองค์ความรู้ในประเด็นจิตวิทยาเชิงบวก ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นโปรแกรมในการพัฒนาจิตวิญญาณสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูได้เป็นอย่างดี เนื่องจากจิตวิทยาเชิงบวกนั้นเป็นประเด็นที่ยังใหม่ และจำนวนคนทำวิจัยในเรื่องดังกล่าวยังมีไม่มากนัก องค์ความรู้ที่ได้จึงเป็นองค์ความรู้ที่จะนำไปพัฒนา ต่อยอดได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 อาจารย์ผู้สอนควรมีการสอดแทรกการสอนที่จะนำมาซึ่งการเกิดจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษาผ่านการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมต่าง ๆ ให้มากยิ่งขึ้น

1.2 ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการเกิดจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตนตามแบบอย่างที่ดีในความเป็นครู มีการกำกับและติดตามอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบจิตวิญญาณความเป็นครู โดยจำแนกตามระดับชั้นปี สาขา และมหาวิทยาลัย เป็นต้น

2.2 จากผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมนี้สามารถเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยวิธีจิตวิทยาเชิงบวกสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูได้สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งอาจจะมีแนวคิด ทฤษฎีทางจิตวิทยาอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อจิตวิญญาณความเป็นครู จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าว เพื่อให้เกิดความหลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาวิชาชีพครูมากขึ้น

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในระยะของการทดลองและในระยะเก็บรวบรวมข้อมูล จึงทำการพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยโดยการแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัย การสอบถามความสมัครใจและความพร้อมในการเข้าร่วมการวิจัยในทุกครั้ง และการชี้แจงสิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยในการถอนตัวออกจากกระบวนการวิจัยได้ตลอดเวลา รวมทั้งการขอหนังสือรับรองจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี หมายเลขเอกสารรับรอง (COE NO.) 006/2564

เอกสารอ้างอิง

- กัญญา เอี่ยมพญา และคณะ. (2563). การศึกษาเปรียบเทียบระดับจิตวิญญาณครูของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 กับจิตวิญญาณของครูดี. *วารสารวิจัยเพชรพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 15(1), 1-14.
- คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. (2565). *เกี่ยวกับคณะครุศาสตร์*. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2565, จาก <https://edu.dru.ac.th/about-us.php>
- ดวงใจ ชนะสิทธิ์. (2558). การพัฒนากระบวนการสอนด้านจิตพิสัยเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 7(2), 93-107.
- ธรรมนันท์กา แจ้งสว่าง. (2554). *ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา* (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภาวัต ตั้งเพชรเดโช. (2556). *จิตวิญญาณความเป็นครูกับความก้าวหน้าในอาชีพที่พยากรณ์ความทุ่มเทในการทำงานของครู* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. (2565). *เอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย*. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2565, จาก https://www.dru.ac.th/identity_student

- รุ่งนภา จิตโรจนรักษ์. (2558). ผลการสำรวจความเห็นครูสอนดี. สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2561, จาก <http://korat.nfe.go.th/koratnews/?name=news1&file=readnews&id=591>
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2540). การวิจัยกึ่งทดลองทางพฤติกรรมศาสตร์: การออกแบบและการวิเคราะห์ข้อมูล. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัจจ์พรธ ทรพรพสุ. (2560). กลยุทธ์การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อส่งเสริมความเป็นครูวิชาชีพของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. วารสารราชพฤกษ์, 15(1), 1-10.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2554). การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2558). มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์แห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์แห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุดารัตน์ ตันติวิวัฒน์. (2560). จิตวิทยาเชิงบวก: การพัฒนา การประยุกต์ และความท้าทาย. วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 9(1), 278-290.
- Seligman, E.P. Martin. (2018). *The hope circuit: A Psychologist's Journey from Helplessness to Optimism*. New York: Public Affairs.